

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Шахвердової Алли Петрівни «Психологічний супровід соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

В дисертації викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожен з її розділів містить цікаві теоретичні та експериментальні результати, є завершеним, відповідно до висунутих завдань і мети дослідження. Слід відзначити послідовність в організації кожної частини дослідження, структурування етапів роботи, які є взаємопов'язаними між собою. Дисертація має традиційну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, які послідовно та логічно репрезентують напрям розгортання стратегії наукового пошуку, а також висновків до розділів, загальних висновків, бібліографії та додатків. Міра обґрунтованості наукових положень і висновків висока і цілком відповідає рівню, прийнятому в сучасних українських кандидатських дисертаціях. Проаналізована достатня кількість нових і класичних наукових робіт з проблеми. Дослідження є логічно спланованим та добре структурованим з огляду на багатоплановість об'єкту та предмету дослідження.

Об'єктивність і надійність результатів дослідження забезпечені адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу, солідною базою першоджерел, яка налічує 269 пунктів, комплексним застосуванням емпіричних і теоретичних, кількісних і якісних методів. Отримані результати активно використовуються на практиці, дисертантка надала 4 акти про впровадження своїх наукових розробок.

В першому розділі дисертації *«Теоретико-методологічні засади концепту «психологічний супровід соціальної адаптації»»* здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз основних напрямків дослідження, вивчено наукові роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників стосовно психологічного супроводу студентів у контексті навчально-професійної діяльності; сформульовано теоретичні положення щодо необхідності психологічного супроводу соціальної адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі, надано зіставлення феномену соціальної адаптації з такими психологічними явищами, як соціальний інтелект, мотивація, вольові якості, уміння долати життєві труднощі, задоволеність життям, що гіпотетично визначені як складові психологічного супроводу соціальної адаптації студентів першого курсу.

Розглядаючи поняття соціальної адаптації за ознаками пристосування, у процесі взаємодії організму й середовища, змін у самому суб'єкті активності в його процесуальній та результативній багатоаспектності, особливу увагу автор приділяє ідеї суб'єктності, згідно якій об'єктивною основою адаптації є сам суб'єкт з розвиненою здатністю до адаптації.

На наш погляд, основним здобутком теоретичного розділу є те, що спираючись на концептуальні погляди щодо сутності особистості, автором виокремлено ознаки для побудови особистісної моделі психологічного супроводу студентів з метою їх адаптації до умов навчально-професійної діяльності у вищому навчальному закладі. До цих ознак належать: а) емоційність; б) переживання власної унікальності; в) суб'єктність; г) готовність до розвиненої суб'єктної активності; д) поведінковий спосіб існування; е) активність у соціальній поведінці; є) участь у колективній діяльності; ж) самоствердження; з) дієвість самосприйняття; і) здатність до саморегуляції.

На основі узагальнення аналітичних результатів в **другому** розділі дисертації *«Організація емпіричного дослідження соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі»*

розкрито форми організації та зміст емпіричного дослідження, обґрунтовано вибірку, визначено і описано процедуру дослідження соціальної адаптації та її психологічного супроводу до умов навчання у вищому навчальному закладі у студентів першого курсу. За допомогою обраної системи методів проводився збір емпіричних даних щодо показників соціальної адаптації, її психологічного супроводу у студентів першого курсу університету та психологічних особливостей особистості, які виступили як складові психологічного супроводу, що гіпотетично пов'язані із соціальною адаптацією.

Висновки до другого розділу є правомірними та здійснюють логічний перехід до **третього** розділу дисертації *«Результати емпіричного дослідження соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі»*. В розділі подано досить велику кількість експериментального матеріалу, здійснено детальний аналіз емпіричних даних та їх інтерпретацію. Вивчено та схарактеризовано співвідношення між показниками соціальної адаптації і дезадаптації та показниками властивостей особистості, психологічних характеристик особистості; визначено особливості їх прояву у студентів з різним рівнем адаптації і дезадаптації.

Особливу увагу приділено програмі тренінгу, яка охоплює комплекс занять та вправ, спрямованих на корекцію таких психологічних характеристик особистості, як мотиваційна сфера, вольові якості (рішучість, самостійність, наполегливість та цілеспрямованість); подолання труднощів у тяжких життєвих ситуаціях, що гіпотетично визначені автором як компоненти психологічного супроводу соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання. Досить цікаво описана тренінгова робота та подані результати доказу її ефективності. За результатами вивчення змін, які сталися у студентів експериментальної групи після участі у тренінгу, встановлено певну динаміку взаємозалежності між показниками адаптації і дезадаптації та показниками психологічних характеристик особистості:

мотивації, вольових якостей, подолання важких життєвих ситуацій, що дає підставу визначити зазначені феномени як компоненти психологічного супроводу соціальної адаптації студентів першого курсу вищого навчального закладу, зумовлених усвідомленням та рефлексивністю.

Загальні підсумки дослідження викладені у **висновках**, які відображають основні положення та завдання дисертації.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих роботах.

Результати дисертаційного дослідження відображені в 6 публікаціях, з них: 5 статей були опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні. Робота пройшла достатню апробацію та впровадження на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Оцінка оформлення дисертації і змісту автореферату. Дисертація і автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України. Зміст автореферату відповідає поданому тексту дисертації й віддзеркалює основні шляхи досягнення мети та розв'язання завдань дослідження, які виносяться до захисту.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі **зауваження**:

1. Виконуючи роботу, Ви спираєтесь як на особистісний, так і на діяльнісний підходи. Поясніть, як поєднані у Вашому дисертаційному дослідженні ці наукові напрямки.

2. На ст.139 дисертації є висловлювання: «Розпочинаючи дослідження, ми передбачили, що саме соціальний інтелект є тією інтегративною якістю, яка повною мірою може забезпечити встановлення соціальних контактів між студентами-першокурсниками». Гіпотетичне уявлення про важливість соціального інтелекту у процесі адаптації мало б слугувати подальшій роботі і, можливо, певній корекції його розвитку. Але у програмі тренінгу Ви не торкаєтесь даного явища. Чому так сталося?

3. Під час адаптації, як вказується у дисертації, студенти-першокурсники досить часто стикаються з важкими життєвими ситуаціями.

Чи справді ситуація, в якій знаходяться студенти, є такою важкою? Чим зумовлені ці складнощі?

4. За результатами якісного аналізу Вами визначено специфіку мотиваційної сфери, яка зумовлює процеси адаптації і дезадаптації студентів-першокурсників. З Вашої точки зору, з якими особливостями особистості це може бути пов'язано?

У вигляді **побажання** можна дати рекомендацію: зміст занять тренінгу подавати в додатках дисертації, а в основному тексті – лише його основні принципи та завдання.

Однак, висловлені зауваження і побажання не зменшують наукової значущості та прикладної вагомості дисертаційної роботи А. П. Шахвердової.

Таким чином, дисертаційна робота «Психологічний супровід соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі» є завершеним, самостійно виконаним, повноцінним дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати. За тематикою, структурою та змістом, науковою новизною і практичним значенням, як кваліфікаційне наукове дослідження, робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Автор дисертації - Шахвердова Алла Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доцент кафедри практичної психології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди,
кандидат психологічних наук, доцент

А. В. Поденко

Повне ім'я: *Алла Петрівна Шахвердова*
засвідчується зав. загальним відділом: *Шахвердова Алла Петрівна*

11.06.2018 р.